

§3.10 ЗНАМЕННІ ІСПАНСЬКІ ЛЕКЦІЙНІ ДИСКУРСИ ПРО СОЦІАЛЬНУ ПЕДАГОГІКУ (1900–1920-І РОКИ) (Зайченко Н.І., Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка)

Вступ. Становлення модерної європейської соціальної педагогіки розпочалося в Епоху Просвітництва, а на межі XIX – XX століть соціальна педагогіка оформилася як новітній найзначніший науковий напрям у європейському реформаторсько-педагогічному інтелектуальному русі.

У 1900–1920-х роках в Іспанії зорганізовувалися численні лекції та лекторії, присвячені соціальній педагогіці. На зібрання наукових товариств, університетських спільнот, просвітницьких, робітничих, католицьких організацій запрошувалися освітяни, котрі розмислювали над актуальною соціально-педагогічною проблематикою. Повідомлення про ці заходи широко висвітлювалися в іспанській пресі, як у мадридських періодичних виданнях (наприклад, часописи “Сучасна школа”, “Бюлетень Вільного Інституту просвітництва”, “Читання”, “Новий світ”; газети “Освіта”, “Світ”, “Епоха”, “Ліберал”, “Голос”, “Прийдешнє століття” та інші), так і у регіональних (зокрема, видання: саламанкський “Бюлетень початкової освіти”, севільська газета “Ліберал”, валенсійські газети “Народ” і “Кореспонденція Валенсії”, сеговійська газета “Аделантадо Сеговії” тощо).

Знаменні лекційні дискурси іспанських освітян про соціальну педагогіку у 1900–1920-х роках охоплювали питання стосовно генези, цілей і призначення соціальної педагогіки; співвідношення соціальної та індивідуальної педагогіки; зв’язку соціальної педагогіки і “соціального питання”; значення соціального виховання для людини, суспільства та держави; факторів та інституцій соціального виховання; соціально-виховної функції школи; мети і змісту громадянського виховання; ціннісних смислів суспільної солідарності, колективних (народних) духу та волі, іспанського “регенераціонізму” тощо.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

Соціально-педагогічна проблематика публічних лекційних дискурсів упродовж 1900–1920-х років викликала великий живий інтерес освітянських спільнот у різних куточках Іспанії. Соціальна педагогіка втілювала реформаторсько-педагогічні інтенції освітянської думки у першій третині ХХ століття найбільшим чином, вона фактично ототожнювалася з усезагальним народним просвітництвом; подальший соціально-педагогічний поворот світової педагогіки – підтвердження цього. Одне зі свідчень живого творення думки про соціальну педагогіку як реформаторсько-педагогічний напрям – захоплюючі, грандіозні лекційні промови освітян Іспанії, що збирали великі аудиторії атенеїв, університетів, театрів у 1900–1920-х роках.

Детальному вивченню історичних аспектів становлення і розвитку соціальної педагогіки в Іспанії присвячені наукові публікації знаних іспанських дослідників Х. Кінтани Кабанаса (Jose Quintana Cabanas), П. Фермосо Естебанеса (Paciano Feroso Estebanez), Х. Каріде Гомеса (Jose Antonio Caride Gomez), Х. Саеса Каррераса (Juan Saez Carreras), А. Тіани Феррера (Alejandro Tiana Ferrer), К. Укара (Xavier Ucar) та інших. Попри численні наукові розвідки іспанських учених з історії соціальної педагогіки, лекційні дискурси освітян Іспанії про соціальну педагогіку, поширені у першій третині ХХ століття, потребують спеціального дослідження. Вивчення змісту, характеру, масштабності, значення іспанських лекційних освітянських дискурсів 1900–1920-х років уможливило би набагато повніше розуміння історичних реалій, у яких нагромаджувалося соціально-педагогічне знання у європейських педагогічних теорії та практиці.

Виклад основного матеріалу. У Малазькому Товаристві наук 1902 року жінка виступала із промовою вперше. Керівниця жіночої учительської вищої школи м. Малага *Марія Луенго де ла Фігера* (Maria del Buen Suceso Luengo de la Figuera) (19.11.1864, Ла-Боведа-де-Торо – 1931, Малага) представляла

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

доповідь на тему “Соціальна педагогіка” [1]. Лекційний дискурс мав вихове, історичне значення для визнання соціальної педагогіки в Іспанії як прогресивного, модерного педагогічного напрямку.

Марія Луенго пояснювала, що людська освіта у значенні розвинення природних можливостей та спрямованої самодіяльності індивіда існувала з давніх часів, а педагогіка як наука про освіту значно змінювалася з часом й особливо виразно ці зміни виявилися у ХІХ столітті. Соціальна педагогіка наразі необхідна тому, що вона найповніше відповідає викликам теперішнього часу. Соціальна педагогіка вможливила би не залишатися неграмотними одинадцяти мільйонам іспанців, народній культурі прогресувати й вийти з нерухомого стану останнього півстоліття, освітнім закладам – модернізуватися.

На погляд освітянки, соціальна педагогіка є сукупністю різних педагогічних напрямів (політична, медична, гігієнічна, пенітенціарна, материнська, народна шкільна або професійна, літературна, художня педагогіка тощо), а її предмет – “виховання усіх усіма” [1, с. 10].

Провідна думка Марії Луенго полягала в тому, що педагогіка не може обмежуватися простором освітніх закладів, адже виховання здійснюється всіма елементами, що інтегрують суспільний організм. І домашнє вогнище, і вулиця, і майстерня, і театр, і преса, і мистецтво – усе стосується виховної сфери, хоча найпершим чином – родина й особливо мати. “До тих пір, поки наука виховувати не почне жити народним життям, суспільним життям в усіх його багатоманітних аспектах; поки кожний дім і кожний центр людської діяльності не перетворяться на освітні центри, на справжні клінічні обсерваторії; поки широкі суспільні маси не займуться педагогічними справами менше платонічним, а більше реальним чином, ми не можемо похвалитися тим, що хоча би порушили велику проблему нашої національної освіти”, – підкреслювала педагогиня [1, с. 28].

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

Велична постать іспанської філософії – мислитель *Мігель де Унамуну* (Miguel de Unamuno y Jugo) (29.09.1864, Більбао – 31.12.1936, Саламанка) – справив міцний, епохальний вплив на становлення модерної соціальної педагогіки в Іспанії. В Унамунівському філософському дискурсі 1890–1910-х років відбилися новітні найзначущі соціально-педагогічні ідеї про всезагальне народне просвітництво та формування колективного (народного) духу. Унамунівський філософський дискурс – скарбниця оригінальних ідей, що мали значний вплив на іспанське “регенераціоністське покоління” [2, с. 8]. Світоглядні орієнтири іспанська модерна соціальна педагогіка на межі XIX – XX століть черпала передовсім у філософії “регенераціоністського покоління”. Творчість Мігеля де Унамуну як ключової постаті “покоління 1898 року” дозволяє побачити масштабність явищ, охоплених модерною соціальною педагогікою на етапі її становлення.

У лекторії Мігеля де Унамуну 21, 22 і 23 серпня 1906 року у тій же Малазі (проведено в театрі Сервантеса, у науковому товаристві, на зібранні підприємницького гуртка) [3] питання походження і мети соціальної педагогіки не ставилися, більше того – термін “соціальна педагогіка” не вживався. Проте у доповідях знаного освітянина йшлося про необхідність формування в іспанського народу духовних цінностей, які дуже скоро почали окреслюватися як соціально-педагогічні. Зокрема, Мігель де Унамуну проголошував: “Нашу країну спостигла найважча з духовних хвороб – відсутність єдності у житті. Рідко, дуже рідко зустрічається тут людина, яка живе за принципом єдності, яка має загальне поняття, котрому б підпорядковувалися й інші. І ця відсутність єдності в нас самих, через що дух наш розсіяний, пущений на останній вітер, невідомо звідки прийдешній, є основною причиною порушення солідарності, згубливі суспільні наслідки чого ми вже бачимо. Людина, яка не ставить перед собою якоїсь мети в

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

житті, ніколи не зможе бути вільною, а оскільки не зможе бути такою, не зможе ніколи бути солідарною з іншими” [3, с. 6].

Мігель де Унамуно доводив, що найважливішим завданням сьогодення в Іспанії має стати творення духовної батьківщини, по-справжньому народної. Просвітництво має націлюватися на це першорядне завдання і формувати громадянські та патріотичні ставлення до суспільства, навіть нарівні з релігійним почуттям. Лектор указував: “Відсутність любові – причина усього лихого. І так само як людей, губить народи, регіони. <...> І тут, в Іспанії, ми помираємо від душевного холоду. Ніщо нас не зігріває, ніщо нас не запалює; усе перетворюється на миттєву розмову. Йому кажуть кілька істин, він відповідає: “Ваша правда” і стоїть на своєму. Й відтак неможливо заснувати духовну батьківщину на територіальній. Необхідно зводити на рідному просторі духовну батьківщину, що стане початком Божого царства, бо Христос заповідав нам від дня до дня просити настання його царства” [3, с. 12].

Актуальна соціально-педагогічна проблематика висвітлювалася і в яскравій доповіді “Школа як інституція” [4] *Фелікса Марті* (Felix Marti у Alpera) (1875, Ель-Кабаньяль, Валенсія – 1946, Барселона) на педагогічному конгресі в м. Сарагоса 22 жовтня 1908 року. Ключова теза, яку захищав відомий педагог, полягала в тому, що школа має колосальне суспільне значення. Передовсім школа сприяє солідарності та громадянській згоді в суспільстві. Школа плекає здібності, необхідні для виконання громадянських обов’язків, закладає в дитячих душах перші зародки політичного ідеалу рідної країни. Суспільний характер школи виявляється й у тому, що вона є складовим елементом суспільного устрою, здатна поширювати вплив, спроможний перевиховувати родину, змінювати середовище, звичаї.

“Школа може стати глашатаєм для вищих суспільних верств, надихаючи їх виходити в державній політиці з принципу блага для всіх”, – зауважував Фелікс Марті [4, с. 2].

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

Про те, що ідея солідарності в суспільстві може слугувати підвалиною усього національного життя, йшлося у виступі “Суспільна солідарність” [5] визначного іспанського соціолога, викладача права в Університеті Ов’єдо *Адо́льфо Поса́ди* (Adolfo Gonzalez Posada y Biesca) (18.09.1860, Ов’єдо, Астурія – 8.07.1944, Мадрид) на VII міжнародному соціологічному конгресі в Берні 20 липня 1909 року. Адо́льфо Поса́да розмислював над тим, чому настільки затребуваними на межі XIX – XX століть в іспанському суспільстві виявилися цінності солідарності та єдності. На його погляд, потужний модерний рух до суспільної солідарності мав серед інших передумов соціологічну – усвідомлення і розуміння соціальної природи людини. Соціологія сформувала уявлення: індивідуальність людини формується завдяки суспільству, а саме суспільство, у свою чергу, постає внаслідок буття індивідуального, як реальний ефект індивідуальних відносин. Найвищим ступенем, якого досягає людина в ході історії (і в процесі освіти), є той, коли вона усвідомлює себе людиною, коли виявляється її фундаментальна ідентичність, психічна, з тим суспільством, у якому вона народилася та в якому живе. “Солідарність, як ідея та факт, безсумнівно, виражає потребу визнати та закріпити сутнісну близькість індивідуального та соціального. Акти солідарності, що відбуваються повсюди зі зростаючою інтенсивністю та розширенням, є демонстративними свідченнями істини, яка з кожним днем стає все яснішою в науковій соціології, а саме: індивід і суспільство не є взаємовиключними реальностями, а радше реальностями, що доповнюють одна одну, передбачають одна одну та ніколи не існують ізольовано в процесі людського буття”, – роз’яснював Адо́льфо Поса́да [5, с. 424].

Висновки, зроблені освітянином у доповіді на конгресі та розвинені у подальших його монографічних роботах (наприклад, “Педагогіка” (Валенсія, 1910), “Сучасна соціологія” (Барселона, 1911–1925), “Іспанія в кризі:

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

політика” (Мадрид, 1923) та інших), мали вирішальне значення в оформленні наукової соціальної педагогіки в Іспанії на початку ХХ століття.

Наймасштабніша постать іспанської філософії ХХ століття – мислитель *Хосе Ортега-і-Гассет* (Jose Ortega y Gasset) (9.05.1883, Мадрид – 18.10.1955, Мадрид) – не може оминатися при розгляді генези модерної соціальної педагогіки в Іспанії. Неперевершену цінність у актуалізації соціально-педагогічних ідей на початку ХХ століття мав знаменний величний дискурс “Соціальна педагогіка як політична програма” Хосе Ортеги-і-Гассета на зібранні наукового товариства у м. Більбао 12 березня 1910 року [6], [7]. Детально лекційний дискурс схарактеризований у монографії [8], проте варто наголосити на його особливому значенні в історії іспанської соціальної педагогіки.

Хосе Ортега-і-Гассет виходив із наторпівської ідеї про те, що “ізолюваний індивід не може стати людиною; людський індивід, відокремлений від суспільства, не існує, це абстракція” [7, с. 263], а “у дійсності існує лише спільнота, сукупність індивідів, які взаємно впливають один на одного” [7, с. 263].

На погляд Хосе Ортеги-і-Гассета, в освітньому процесі, будуючи виховні відносини з учнями, педагог має справу із суспільною матерією, а не з індивідом. Вихованець – це частина родини, у його маленькому серці – есенції домашніх традицій; його пам’ять – тонка тканина, зіткана нитками родинних вражень; його духовна цілісність утворена сукупністю уявлень, прагнень та почуттів, які панують у сімейному вогнищі. Оскільки родина, у свою чергу, проживає в певному кварталі, місті, – “з вуличним повітрям постає міська душа” [7, с. 263], адже кожна родина – частинка великої громадянської душі. Ї далі – місто підпорядковується законам держави, закономірностям рівноваги національної економіки, а душа людини стає

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

частиною народної душі з її ідеями, пристрастями, радощами та печалями. Але й на цьому не завершується сплетіння тканини людських душ, адже теперішній народ є тільки історичним моментом народу. У відношенні індивіда до родини, родини до народу, народу до всього людства виявляється солідарність.

Підсумовуючи, Хосе Ортега-і-Гассет зазначав, що, спрямовуючись на перетворення реальності з метою покращити наявний стан, виховання не може не бути соціальним. Звідси випливає, що педагогіка має призначення змінення суспільства. “Суспільство є єдиним вихователем, тому є єдина суспільна мета виховання, тому вона повторюється в конкретних законодавчих вимогах до фундаментальної ідеї соціальної педагогіки: зв’язок між індивідом і суспільством”, – підкреслював мислитель [7, с. 267].

Звертав увагу Хосе Ортега-і-Гассет і на те, що соціальна педагогіка, ставлячи вимогу виховання для спільноти за допомогою спільноти, водночас вимагає соціалізації освіти, тобто поширення її на всі верстви населення, і вирішальну роль у цьому має зіграти єдина, світська, народна школа.

У лекційному виступі на тему “Соціальна педагогіка. Знання. Наука та життя” [9] знаної педагогині *Марії Карбонель* (Maria Carbonell y Sanchez) на науковому зібранні у валенсійському Атеней у квітні 1913 року стверджувалося, що в сучасному суспільстві соціальна педагогіка дедалі більше набуває вагомого значення. На погляд лекторки, соціальна педагогіка спрямована на розв’язання складніших завдань, ніж індивідуальна педагогіка. Соціальна педагогіка передбачає вивчення процесу формування особистості у численних суспільних зв’язках та самих соціальних відносин у суспільстві. “Соціальна педагогіка покликана оголосити війну з усіляким убозтвом – природнім, розумовим, духовним, і поширити світло ідей та знання”, – вказувала освітянка [9, с. 825].

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

У педагогічних дискурсах 1910-х років визначного історика, освітянина *Елоя Бульона* (Eloy Bullon y Fernandez) (11.04.1879, Саламанка – 4.03.1957, Мадрид) були поставлені важливі питання стосовно модерної соціальної педагогіки. 7 січня 1911 року Елой Бульон виступав із доповіддю на тему “Консервативна партія і соціальні реформи” [10] на зібранні Гуртка консерваторів у м. Більбао. У цій промові освітянин відмітив значущість “соціального питання” в Іспанії та необхідність його справедливого вирішення.

28 травня 1914 року у мадрридському Атеней Елой Бульон представив лекцію на тему “Держава і початкова освіта в Іспанії” [11], у якій наголошував на важливості свободи освіти та необхідності вдосконалення системи національної освіти під егідою держави. Провідна теза, котру освітянин волів донести до слухачів, була такою: “Справа [освіти], будучи настільки масштабною, не може ніким монополізуватися” [11, с. 2].

На думку Елоя Бульона, освіта є складною за сутністю, вона зачіпає і сім'ю, і державу. Остання має сприяти приватній ініціативі та суспільній кооперації в освітній діяльності.

У лекції “Держава й навчання” [12], прочитаній у березні 1915 року на зібранні робітників Елоєм Бульоном, проголошувалося: “Педагогіка і політика – по суті одне й те саме. Педагогіка вчить, як керувати дитиною, направляти її; політика – як керувати народом, направляти його. Політика – це соціальна педагогіка, педагогіка – індивідуальна політика. Будь-який демократичний режим вимагає народної освіти. Демократичний режим без освіти є демагогією” [12, с. 2].

24 вересня 1917 року Елой Бульон виступав із промовою [13] на освітянському святі в Логроньо. Доповідач пояснював, що розв'язання всіх соціальних проблем в Іспанії залежатиме від ставлення влади до освітньої

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

проблеми. “У проблемі освіти наша Батьківщина має рішення всіх інших проблем, які хвилюють сьогоднішніх урядовців; щойно це буде вирішено, нам даруються покращення та багатство, а разом із ними – естетичне і моральне виховання, а також плекання краси. Зусилля всіх соціальних факторів необхідні для національного відродження, оскільки дія технічних елементів була би пустою без участі всіх суспільних сил у цій величній справі, в якій дії держави слугуватимуть рушійною силою та сприятимуть колективній співпраці, проте ніколи не приведуть до монополії на освіту. Це має бути національною справою”, – стверджував Елой Бульон [13, с. 221].

Видатна освітянка *Марія де Маесту* (Maria de Maeztu y Whitney) (18.07.1882, Віторія-Гастейс, Іспанія – 7.01.1948, Мар-дель-Плата, Аргентина) у численних дискурсах зверталася до проблематики модерної соціальної педагогіки. Наприклад, 30 березня 1917 року у столичному Атеней освітянка викладала лекцію на тему “Соціальна педагогіка” [14], у якій здійснювала аналіз взаємодії школи та родини, вчителів та батьків учнів.

Цей захід був останнім у циклі лекцій Марії де Маесту “Філософські основи педагогіки. Соціальна педагогіка”. Попередні лекції викладалися 13 і 20 березня 1917 року в мадридському Атеней [15, с. 3].

У ході лекторію “Актуальна концепція великих педагогічних проблем”, організованому освітянкою для студентів аргентинського Університету Ла-Плати в 1927 році, вона доводила, що концепція єдиної школи є “безпосереднім наслідком соціальної педагогіки” [16, с. 436].

У лекції “Нові ідеали школи” [17], викладеній в Атеней Альбасете 10 травня 1929 року, Марія де Маесту продовжувала розмислювати стосовно єдиної школи. Розглядаючи її генезу, лекторка здійснювала аналіз педагогічних концепцій Жан-Жака Руссо і Генріха Песталоцці. Вона підкреслювала, що “справжня соціальна педагогіка починалася саме з Песталоцці” [17, с. 2].

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

У грудні 1929 року Марія де Маесту запропонувала проведення лекторію в Іспано-кубинській інституції культури. Одна з лекцій присвячувалася постаті Генріха Песталоцці та його соціально-педагогічним ідеям [18, с. 10].

У лекції “Інституції соціального виховання” [19], [20] прочитаній у Королівській Академії юриспруденції 8 лютого 1918 року, правник *Хосе Сартоу-і-Бакеро* (Jose Sartou y Vaquero) висвітлював питання про значущу політичну / громадянську роль соціального виховання. Він доводив, що лише за допомогою соціального виховання суспільство спроможне здолати неосвіченість, убозтво, егоїзм і досягти того, щоб у майбутньому запанували право та справжня громадянська свобода.

Хосе Сартоу-і-Бакеро зауважував: “Сеньйори, інституції соціального виховання – це не кафедри, зведені в суворому університетському середовищі, скріплені печаткою офіційної влади та підтримані не завжди вмілою рукою урядових дій; це суб’єкти, які, подібно до місіонерів віри, шукають сплячі розуми, щоби пробудити їх; серця, атрофовані від нестачі почуттів, щоби дати їм силу та розвиток; істот, котрі тікають від світу, будучи обділеними талантами цивілізації, щоби надати їм у цивілізаційній роботі частку, установлену для них людством” [19, с. 22].

За твердженням Хосе Сартоу-і-Бакеро, в Іспанії на той час інституцій соціального виховання було зовсім мало. Серед таких організацій лектор називав Асоціацію жіночої освіти, Організацію сприяння мистецтвам, католицькі гуртки, робітничі центри, народні університети тощо.

У доповіді, представлений у Валенсійському народному університеті 27 травня 1922 року, визначний освітянин, правознавець *Фернандо де лос Ріос Урруті* (Fernando de los Rios y Urruti) (8.12.1879, Ронда, Малага – 31.05.1949, Нью-Йорк) відмічав, що “в людині – есенція всього, і кожна людина несе в собі щось від усього людства” [21, с. 1].

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

На думку освітянина, сучасна соціальна педагогіка тяжіє до мети формування всебічно розвиненої людини, у якій втілюється усе людство. У об'єктивному процесі формування колективної народної свідомості повага до ідеалів свободи та демократії у суспільстві зростатиме, отже, світ покращуватиметься.

Серед багатьох іспанських інтелектуалів на початку ХХ століття Фернандо Ріос вирізнявся тим, що власним теоретизуванням намагався віднайти практичне втілення. Вже в 1910-х роках освітянин не тільки проголошував соціально-педагогічні ідеї на зібраннях робітників у Гранадському народному будинку, але й долучався до діяльності Мадридської Ліги політичної освіти з її численними соціальними ініціативами, натхненними Хосе Ортегою-і-Гассетом (Jose Ortega y Gasset). Від 1918 року Фернандо Ріос активно займався політичною діяльністю, а в складі уряду Другої Республіки Іспанії він зміг реалізувати чимало замислів у соціально-освітній сфері.

Народний учитель із Банар'есу *Фернандо Сан Мартін* (Fernando San Martín Julian) у лекції “Соціальна педагогіка і вчитель” [22], викладеній в актовій залі Інституту Уески 28 липня 1922 року, розмірковував про становлення соціально-педагогічної науки, цитував Генріха Песталоцці, Пауля Наторпа та інших величних педагогів. Лектор констатував: “Суспільство є основним вихователем. Суспільство виховує та навчає на вулиці, на площі, у театрі, всюди” [22, с. 583].

Фернандо Сан Мартін також доводив, що роль учителя у суспільстві має бути набагато ширшою за наявну в дійсності. Суспільна роль учителя не може бути обмежена індивідуальним навчанням дитини, не може зводитися лише до викладання. Вона полягає у соціальному вихованні дитинства, у спрямуванні людини на життя в спільноті, у сприянні організації і розвитку школи як демократичної інституції [22, с. 584].

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

Визначний колумбійський освітянин, священник *Фелікс Рестрепо* (Felix Restrepo Mejia) (23.03.1887, Медельїн – 16.12.1965, Богота) у лекціях, викладених у наукових товариствах й університетах у 1920-х роках, багато уваги приділив питанням стосовно модерної соціальної педагогіки. У Католицькій університетській академії 2 квітня 1925 року Фелікс Рестрепо розпочав викладання курсу лекцій із соціальної педагогіки. У ході першої лекції на тему “Виховання і суспільство” [23] було висвітлено питання про сутність виховання та фактори виховання. Концепт “виховання” розглядався лектором у чотирьох співвідношеннях: виховання – Бог, виховання – світ, виховання – людина, виховання – людська культура.

Фелікс Рестрепо зазначав: “Сучасне суспільство є справжнім монстром. Провидіння спрямовує нас та навчає, яким має бути суспільство. Необхідно вивчати [суспільні] фактори і процеси, щоби досягати зростання культури та реформи суспільства” [23, с. 1].

У доповіді Фелікс Рестрепо наголошував на трьох важливих проблемах, що постали перед педагогічною наукою: по-перше, проблема явища культури в суспільстві; по-друге, проблема трансмісії культури; по-третє, інституції, що мають право виховувати, – родина, держава, церква. Лектор проаналізував вплив держави на виховання людини. Він звертався до філософських та педагогічних вчень Платона, Жан-Жака Руссо, Іммануїла Канта, Йоганна Фіхте, Артура Шопенгауера та інших.

В іншій лекції курсу “Виховання і суспільна організація” [24], [25], прочитаній 16 квітня 1925 року, Фелікс Рестрепо здійснював детальний аналіз концепту “виховання” у філософських та педагогічних доктринах Платона, Аристотеля, Аврелія Августина, Луїса Вівеса, Яна Коменського, Джона Локка, Жан-Жака Руссо, Йоганна Гербарта, Отто Вільмана та інших, характеризував соціально-педагогічні ідеї зазначених європейських мисли-

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

телів. Зокрема, Фелікс Рестрепо підкреслював: “Однією з основних ідей Коменського була та, що школа має надавати культуру всім членам суспільства” [25, с. 2].

Лектор відмітив особливу роль педагогічних ідей німецького освітянина Отто Вільмана у становленні модерної соціальної педагогіки наприкінці ХІХ століття.

У третій лекції курсу із соціальної педагогіки “Виховання і соціальне питання” [26], [27] 23 квітня 1925 року Фелікс Рестрепо здійснював аналіз соціальної нерівності у суспільстві, соціальної політики у державі; характеризував роль держави і церкви у розв’язанні “соціального питання”; пояснював значення всезагального просвітництва.

На засадах соціального католицизму Фелікс Рестрепо доводив необхідність розбудови єдиної школи в державі. “І багаті, і бідні вкрай потребують освіти. Фактори освіти, з точки зору соціальної, – це родина, держава, церква та школа. Ця остання інституція відхиляється від інших факторів”, – стверджував педагог [27, с. 1].

На думку Фелікса Рестрепо, саме єдина школа за міцної підтримки держави найбільше сприятиме суспільній гармонії, коли “бідний і багатий зустрічаються, адже творець і того, і іншого – Бог” [27, с. 2].

Севільський Атенеї організував 12 липня 1926 року свято у мальовничому містечку Алькала-де-Гуадаїра, про що повідомлялося у № 9592 севільської газети “Ліберал”. Із вітальним словом до атенеїстів звернулися сеньйори алькальд Гутьєррес Кальдерон (Gutierrez Calderon), приходський священик Сантьяго-де-Алькала Лопес Ромеро (Lopez Romero), президент севільського Атенея граф Коломбі (Colombi), віце-президент Атенея Браво Феррер (Bravo Ferrer) та інші поважні особи. На заході правник *Хосе Берналь* (Jose Monge Bernal) (1877, Карріон-де-лос-Сеспедес – 1962,

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

Севілья) представив цікаву доповідь на тему “Соціальна педагогіка” [28], у якій розмислював стосовно обов’язків людини по відношенню до родини, міста, народу. Доповідач переконував слухачів у тому, що “виховання має надаватися людині для розвинення її почуттів, спрямовуватися на те, щоби людина стала прикладом суспільного життя, зразковим громадянином, почесним та гідним патріотом” [28, с. 1].

Раніше, 9 лютого 1924 року Хосе Берналь викладав лекцію “Соціальна педагогіка: зауваження та коментарі” [29], першу з циклу лекцій, організованих Федерацією католицьких робітничих профспілок Севільї. Провідна ідея лекції полягала в тому, щоби з’ясувати відношення педагогіки і “соціального питання”. Лектор здійснював аналіз цього відношення з позицій матеріалізму, раціоналізму та католицизму. На погляд Хосе Монхе, основою соціальної педагогіки має стати християнська доктрина з чітко означеними моральними заповідями сім’ї, чоловіка та жінки; тоді суспільне виховання людини, котре витікає з сімейного, сприятиме, аби людина дбала про добробут ближніх з усією любов’ю та безкористям [29, с. 1].

Освітянин *Луїс де Сулуета* (Luis de Zulueta y Escolano) (8.04.1878, Барселона – 2.08.1964, Нью-Йорк) 25 грудня 1927 року у Гавані викладав шосту лекцію з педагогічного циклу, яку присвятив соціальній педагогіці. Лектор зосереджував увагу на тому, що між індивідуальною і соціальною педагогікою наявна велика суперечність, адже у кожній людині має плекатися неповторна особистість, проте ця особистість неможлива без суспільного буття [30, с. 28].

У січні 1929 року Луїс де Сулуета в науковому товаристві м. Більбао викладав лекцію на тему “Сучасна освіта” [31], у якій пояснював необхідність реформування школи і наділення її автономією та висвітлював окремі соціально-педагогічні аспекти іспанської школи.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

Висновки. У лекційних дискурсах іспанських освітян упродовж 1900–1920-х років були поставлені значимі питання стосовно генези, призначення, специфіки модерної соціальної педагогіки. У знаменних лекційних дискурсах перших трьох десятиліть ХХ століття, проголошених здебільшого знаними освітянами у Королівстві Іспанія, було виразно окреслено епохальні соціально-педагогічні ідеї про необхідність всезагального народного просвітництва, подолання масової неграмотності населення, реформування освітніх закладів, створення національної системи освіти, участі різних суспільних сил у освітній справі тощо.

Лекційні дискурси іспанських освітян у 1900–1920-х роках – то й масштабний пошук відповідей на фундаментальні педагогічні питання про сутність освіти, її суспільний характер, її ціннісні смисли у бутті людини та людства. У живих промовах творилася оригінальна думка про значення “нової” Іспанії / духовної батьківщини / свобідне прийдешнє. Іспанські освітяни не просто відчували європейський реформаторсько-педагогічний дух новітнього часу, а рішуче включалися у боротьбу за модернізацію школи та справи просвітництва. Саме у публічних лекційних дискурсах, присвячених соціально-педагогічній проблематиці, найбільш повно втілювалися духовні освітянські устремління змінити долю “мертвої” Іспанії.

Упродовж 1900–1920-х років вирізнялися три іспанські інтелектуальні покоління – “покоління 1898 року”, “1914 року” та “1927 року” (як історичні реакції на американо-іспанську війну, Першу світову війну та диктатуру Прімо де Рівєри відповідно). Проте – вони духовно єдині, як споріднені вчителі та послідовники. Їх об’єднувала “проблема Іспанії”. І у соціальній педагогіці у першій третині ХХ століття іспанські інтелектуали побачили консолідаційну національну ідею, тобто можливість змінення / єднання суспільства просвітницькими засобами. Модерні соціально-педагогічні

інтенції походили із замислів Епохи Просвітництва (чому точку відліку соціальної педагогіки шукали переважно у вченнях Руссо і Песталоцці?). Історія не має повторення, але підкорюється закономірностям. У 1930-х роках Іспанія проходила через страшні випробування. Трагічними наслідками завершувався і Просвітницький Час. А без тієї боротьби освітян-реформаторів за “землю дітей” було би сьогодні інформаційне людське суспільство?..

Список використаних джерел:

1. Luengo S. *Pedagogia social. Conferencia dada en la “Sociedad de Ciencias” de Malaga*. Malaga: Tip. de El Cronista, 1902. 30 p.
2. Зайченко Н. І. *Смисли освіти в іспанському регенераціоністському дискурсі 1898–1914 років: монографія*. Київ: ФОП А. В. Ямчинський, 2020. 202 с.
3. Unamuno M. *Conferencias dadas en Malaga por D. Miguel de Unamuno en los días 21, 22 y 23 de agosto de 1906*. Malaga: Tip. “La Iberica”, 1906. 33 p.
4. Congreso de Zaragoza. *La Educacion*. Madrid, 10 de noviembre de 1908. № 13, año XII. P. 2–3.
5. Posada A. *Un congreso internacional. La solidaridad social. La Lectura. Revista de Ciencias y de Artes*. Madrid: Imp. de La Revista de Archivos, 1909. № 5. T. II, año IX. P. 423–427.
6. Una conferencia en “El Sitio”. *La pedagogia social. El Imparcial*. Madrid, Domingo 13 de marzo de 1910. № 15450, año XLIV. P. 1.
7. Ortega y Gasset J. *La pedagogía social como programa político. Boletín de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de setiembre de 1916. № 678, año XL. P. 257–268.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY
Svazek LXIX mezinárodní kolektivní monografie

8. Зайченко Н. І. Іспанський педагогічний дискурс (кінець XIX – перша третина XX ст.): концептуалізація соціальної педагогіки: монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 172 с.

9. Conferencias pedagogicas en el Ateneo de Valencia. Doña Maria Carbonell y Sanchez. *Suplemento a La Escuela Moderna*. Madrid, 30 de abril de 1913. № 1712. P. 824–826.

10. Hombres e ideas: la intelectualidad y los problemas sociales. *Nuevo Mundo*. Madrid, Jueves 19 de enero de 1911. № 889, año XVIII. P. 22–24.

11. En el Ateneo. Conferencia del Sr. Bullon. *El Universo*. Madrid, Viernes 29 de mayo de 1914. № 4680, año XV. P. 2.

12. Un discurso del señor Bullon. El Estado y la enseñanza. *El Universo*. Madrid, Lunes 15 de marzo de 1915. № 4956, año XVI. P. 2.

13. El director general. *Boletin de primera enseñanza de este distrito universitario*. Salamanca, 5 de octubre de 1917. № 28, año XXXVIII. P. 221–224.

14. Conferencia en el Ateneo. *El Universo*. Madrid, Sabado 31 marzo de 1917. № 7689, año XVIII. P. 3.

15. Para hoy. Ateneo. *El Liberal*. Madrid, Martes 20 de marzo de 1917. № 13640, año XXXIX. P. 3.

16. Maeztu M. Concepcion actual de los problemas de la escuela primaria. *La Escuela Moderna*. 1927. № 433, octubre. P. 433–438.

17. En el Ateneo de Albacete. Conferencia de Maria de Maeztu acerca de “Los nuevos ideales de la escuela”. *El Liberal*. Madrid, Sabado 11 de mayo de 1929. № 18243, año LI. P. 2.

18. Curso de conferencias de Maria de Maeztu en la Hispano-Cubana. *Diario de la Marina*. La Habana, Lunes 23 de diciembre de 1929. № 356, año XCVII. P. 10.

19. Sartou y Baquero J. Las instituciones de educacion social. Conferencia de Don Jose Sartou y Baquero pronunciada en la sesion publica de 8 de febrero de 1918. Madrid: Establecimiento Tipografico de Jaime Rates, 1918. 43 p.

20. En la Academia de Jurisprudencia. *La Mañana*. Madrid, 9 de febrero de 1918. Nº 2970, año X. P. 9.
21. Fernando de los Rios en la Casa de la Democracia. “Socialismo y socialización”. *El Pueblo*. Valencia, Domingo 28 de mayo de 1922. Nº 10786, año XXIX. P. 1.
22. San Martín F. La pedagogía social y el maestro. Conferencia dada en el Paraninfo del Instituto de Huesca el día 28 de julio de 1922. *La Escuela Moderna*. 1922. Nº 371, agosto. P. 575–585.
23. Academia Católica Universitaria. Conferencia del padre Restrepo, S. J. *El Universo*. Madrid, Viernes 3 de abril de 1925. Nº 10204, año XXVI. P. 1–2.
24. Pedagogía social. *La Prensa*. Madrid, Viernes 17 de abril de 1925. Nº 5378, año XIX. P. 2.
25. Academia Católica Universitaria. Conferencia del padre Restrepo, S. J. *El Siglo Futuro*. Madrid, Viernes 17 de abril de 1925. Nº 5512, año XVIII. P. 2.
26. Academia Católica Universitaria. Última conferencia del padre Restrepo, S. J. *El Siglo Futuro*. Madrid, Viernes 24 de abril de 1925. Nº 5518, año XVIII. P. 3.
27. Academia Católica Universitaria. Última conferencia del padre Restrepo, S. J. *El Universo*. Madrid, Viernes 24 de abril de 1925. Nº 10221, año XXVI. P. 1–2.
28. El Ateneo, llevando su cultura a los pueblos, celebra una velada en Alcalá de Guadaíra. *El Liberal*. Sevilla, Martes 13 de julio de 1926. Nº 9592, año XXVI. P. 1.
29. Conferencia del Sr. Monge Bernal. *El Liberal*. Sevilla, Miércoles 13 de febrero de 1924. Nº 8475, año XXIV. P. 1.
30. El individuo y la comunidad. *Diario de la Marina*. La Habana, Lunes 26 de diciembre de 1927. Nº 359, año XCV. P. 28.
31. Vida cultural. Conferencia de don Luis de Zulueta en Bilbao. *La Epoca*. Madrid, Martes 22 de enero de 1929. Nº 27789, año 81. P. 2.